

Bart Gaens, johtava tutkija, Ulkopoliittinen instituutti

Mikael Mattlin, tutkimusprofessori, Ulkopoliittinen instituutti

LIITTOLAISUUKSIEN MUUTTUVA DYNAMIIKKA INDOPASIFISELLA ALUEELLA

LAAJENEENKO TAIWANIN KYSYMYS ALUEELLISEKSI?

Taiwanin kysymyksen ympärillä kiristyneet jännitteet vauhdittavat pyrkimyksiä elvyttää 75-vuotiaasta Yhdysvaltojen liittolaisverkostoa indopasifisella alueella. Japanin aiempaa proaktiivisempi rooli ei miellytä Kiinaa.

Yhdysvaltojen vuoden 2017 kansallisen turvallisuuden strategiasa (National Security Strategy, NSS) Donald Trumpin hallinto määritteli Kiinan ja Venäjän merkittävimmiksi turvallisuushaasteikseen. Presidentti Joe Bidenin vuoden 2022 NSS toisti saman näkemyksen ja kuvaili Kiinaa tärkeimmäksi strategiseksi kilpailijakseen ja haasteekseen ja Venäjää ”akuutiksi uhaksi”. Puoluerajat ylittävä ymmärrys on synnyttänyt tarpeen vahvistaa indopasifisen alueen turvallisuusarkkitehtuuria, joka alun perin luotiin kylmän sodan aikana. Pyrkimyksiä vauhdittavat kiristyneet jännitteet Taiwanin kysymyksen ympärillä.

Yhdysvallat on edelleen muodollisesti sitoutunut yhden Kiinan politiikkaan, mutta samalla Yhdysvallat on pitänyt yllä taloudellisia ja kulttuurisia suhteita Taiwaniin. Vuodesta 2017 alkaen Yhdysvallat on vahvistanut suhteitaan Taiwanin niin taloudellisesti, poliittisesti kuin sotilaallisestikin. Presidentti Biden on myös viestinyt maan olevan valmis puolustamaan Taiwania Kiinan mahdollisessa invaasiassa, mikä hitusen selkeyttää Yhdysvaltojen strategista monitulkintaisuutta.

Yhdysvaltain hallinto on myös pyrkinyt saamaan muut läheiset turvallisuuskumppaninsa alueella, erityisesti Japanin ja Australian,

kasvattamaan rooliaan varautumisessa Taiwanin konfliktiskenaarioihin. Yhdysvaltojen indopasifinen strategia tukee Euroopan suurempaa strategista roolia ja eksplisiitisti kannustaa kumppaneita keskinäisten siteidensä vahvistamiseen ja alueellisiin johtajuusrooleihin.

Pyrkimys on herättänyt enenevässä määrin huomiota, kun Australian ja Kiinan suhteet ovat huonontuneet. Samaan aikaan Japani kokee uhkana Kiinan kasvavan sotilaallisen roolin alueveiciensä liepeillä sekä aggressiiviset sotilaslentotoimet lähellä kiisteltyjä Senkaku/Diaoyutai-saaria. Sotilaalliset suhteet alueella ovat tiivistyneet, ja kahdenvälinen

turvallisuusyhteistyö Yhdysvaltojen kumppaneiden ja liittolaisten välillä on lisääntynyt.

Japani pitää Taiwania tärkeänä kumppanina, jonka kanssa se jakaa perusarvot. Salmen ylittävä vakaus on kriittisen tärkeää Japanin turvallisuudelle, minkä vuoksi se suhtautuu aiempaa proaktiivisemmin puolustus- ja turvallisuuspolitiikkaan. Vuonna 2014 maa tulkitsi uudelleen perustuslakiaan ja antoi itselleen oikeuden harjoittaa kollektiivista itsepuolustusta, mikä nyt mahdollistaa liittolaisten auttamisen merellisissä konflikteissa. Tavoite laajentaa autonomiaa puolustusnäkökulmasta on sittemmin vain kasvattanut merkitystään. Japanin pääministeri Fumio Kishida on sanonut pelkäävänsä, että ”Ukraina tänään voi olla Itä-Aasia huomenna”, minkä vuoksi Japani on kasvattanut puolustuskykyään. Japani aikoo kasvattaa puolustusmenojaan mittavasti ja jopa harjoittaa niiden kasvattamista 2 prosenttiin bkt:sta, kun tähän asti raja on ollut 1 prosentti. Japanin uusi kansallisen turvallisuuden strategia julkaistaan vielä tänä vuonna.

Koska usko mahdolliseen konfliktiin tai muunlaiseen selkkaukseen Kiinan kanssa Taiwanin kysymyksessä on laajalle levinnyt, Japani on aikonut vahvistaa suhteita kumppaneihinsa, jotka yhtä lailla vastustavat muutosta nykytilaan. Japani on toiminut aktiivisesti minilateraalisisessa eli kolmen- tai neljänkeskisessä yhteistyössä, josta esimerkkejä ovat

kolmenvälinen sotilaallinen yhteistyösopimus Australian, Britannian ja Yhdysvaltojen välillä (AUKUS) sekä yhteistyö Japanin, Yhdysvaltojen, Intian ja Australian kesken (Quad).

Kahdenvälisesti vuorovaikutus on lisääntynyt erityisesti Australian ja Britannian kanssa. Japani ja Australia allekirjoittivat uuden yhteisen julistuksen turvallisuusyhteistyöstä, jonka tavoitteena on syventää sotilastiedustelutiedon jakamista sekä luoda konsultaatiomekanismi selkkausten varalle. Tämä auttaa Japania merkittävästi myös parantamaan yhteistyötään Five Eyes-liittouman eli Australian, Kanadan, Uuden-Seelannin, Britannian ja Yhdysvaltojen kanssa. Aiemmin tänä vuonna Japani ja Australia allekirjoittivat sopimuksen, joka sallii vastavuoroisen sotilastukikohtien käytön, ja jokin aika sitten Japani ja Britannia toteuttivat yhteisharjoituksen, jossa harjoiteltiin kaukaisen saarten puolustusta. Pian maat allekirjoittavat molemminpuolisen käyttöoikeuden sopimuksen (Reciprocal Access Agreement, RAA), mikä edelleen lisää mahdollisuuksia yhteisiin harjoituksiin ja logistiseen yhteistyöhön. Japanin toiveena on allekirjoittaa samanlainen sopimus Filippiinien kanssa, ja maa on aloittamassa neuvottelut Singaporen kanssa päästäkseen sopimukseen puolustustarvikkeiden ja teknologian vaihdosta.

Kehittyvä turvallisuusarkkitehtuuri ei ole Kiinalle mieleen: yhteistyötä ajavat epäilykset Kiinan

hallinnon toimista ja tavoitteista, ja ne liittyvät Kiinan merkittävimpään turvallisuusintressiin eli Taiwaniin. Kiina on johdonmukaisesti vastustanut muodollisia sotilasliittoja, vaikka sillä on pitkäaikaista turvallisuusyhteistyötä useiden maiden kanssa, strategisimpana niistä suhteet Venäjään ja Pakistaniin.

Kiinan hallitus on ilmaissut huolensa mahdollisen ”Aasian Naton” synnystä, vaikka Yhdysvallat on kieltänyt sellaisen olevan suunnitteilla. Helmikuussa 2022 Kiinan johtaja Xi Jinping ja Venäjän presidentti Vladimir Putin julkaisivat yhteisen julkilausuman, jossa Kiina ja Venäjä vastustivat Naton laajenemista itäisessä Euroopassa. Kaksikko vannoi ”vastustavansa tiiviiden blokkien ja vastakkaisten leirien muodostumista Aasian ja Tyynenmeren alueella sekä seuraavansa erittäin tarkasti Yhdysvaltojen indopasifisen strategian negatiivisia vaikutuksia alueen rauhaan ja vakauteen”.

Vielä joitakin vuosia sitten näytti epätodennäköiseltä, että muut Yhdysvaltojen turvallisuus-kumppanit indopasifisella alueella osallistuisivat Taiwanista mahdollisesti käytävään konfliktiin, sillä suurin osa maista pyrki säilyttämään hyvät suhteet Kiinaan. Muutuneessa turvallisuuskontekstissa myös Japani ja Australia pitävät Taiwania tärkeänä omalle turvallisuudelleen, joten laajalla selkkauksella Taiwanissa on aiempaa suurempi riski levitä alueelliseksi konfliktiksi. /